

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного
факультету

Юрій Бідзіля Юрій БІДЗІЛЯ

« 30 » червня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ІСТОРІЯ СТАРОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ І ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ
ПИСЕМНОСТІ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.01 Українська мова та література
Освітня програма	Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни **«Історія старослов'янської і церковнослов'янської писемності»** для здобувачів вищої освіти галузі знань **03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література** освітньої програми **«Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність»**.

Розробник: *Негер Оксана Богданівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри української мови**.

Протокол № 12 від 26 червня 2023 року

Завідувач кафедри **Наталія ВЕНЖИНОВИЧ**

Схвалено науково-методичною комісією **філологічного факультету**.

Протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії **Василь ШАРКАНЬ**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки	
Загальна кількість годин: 120	1-й	2-й
Кількість модулів: 2	Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача – 5	2-й	2-й
	Лекції	
	30 год.	16 год.
	Практичні (семінарські)	
	30 год.	–
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні	
	–	–
Форма підсумкового контролю: усний	Самостійна робота:	
	60 год.	104 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія старослов'янської і церковнослов'янської писемності» є засвоєння здобувачем детальної характеристики фонетико-граматичної системи старослов'янської літературної мови, з'ясування передумов появи старослов'янської писемності, а також послідовне відновлення історичних змін звуків та словоформ, що належать до праслов'янського періоду.

Відповідно до освітньої програми, вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних

знань, теорії та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов науково-дослідницької діяльності (ІК).

2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя (ЗК 2).

3. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК 3).

4. Здатність спілкуватися іноземною мовою (ЗК 6).

5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 7).

6. Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК 11).

7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 13).

8. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ (ПК 1).

9. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні (ПК 2).

10. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов(и), що вивчаються(ється) (ПК 5).

11. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань (ПК 7).

12. Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний (залежно від обраної спеціалізації) аналіз текстів різних стилів та жанрів (ПК 11).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Історія старослов'янської і церковнослов'янської писемності» є опанування навчальної дисципліни освітньо-професійної програми:

ОК 9. Основи славістики.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти програмних результатів навчання відповідно до стандарту вищої освіти зі спеціальності **035 Філологія** та ОПП «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність»:

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.	ПРН 2
Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.	ПРН 3
Розуміти фундаментальні принципи буття людини, природи, суспільства.	ПРН 4
Співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо	ПРН 5
Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.	ПРН 15
Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.	ПРН 17

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Історія старослов'янської і церковнослов'янської писемності»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Уміння здійснювати і презентувати результати аналізу текстів старослов'янською мовою	ПРН 2
Здатність спланувати та здійснити процес вивчення, аналізу та різноманітної обробки навчальних джерел	ПРН 3
Уміння усвідомити принципи буття людини і її місця у природі й суспільстві в результаті сприйняття і розуміння богослужбових текстів старослов'янською мовою	ПРН 4
Уміння толерантно ставитися до представників інших культур, поглядів, думок	ПРН 5
Здатність здійснювати комплексний аналіз текстів, написаних старослов'янською мовою	ПРН 15
Уміння знайти, проаналізувати, за потреби презентувати результати аналізу лінгвістичних одиниць різних слов'янських мов та використати їх для проведення наукових досліджень, підготовки до практичних занять, здійснення професійної діяльності	ПРН 17

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є:

усні комплексні відповіді, підготовка презентаційних матеріалів, письмові дослідницькі роботи, система вправ для закріплення навичок перекладу; виконання тестових завдань; іспит.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усне опитування на практичних заняттях; виконання вправ та завдань за підручником, виконання індивідуальних завдань, захист виконаних письмових завдань

Форма модульного контролю: у формі письмової контрольної роботи та/або письмового тестування.

Форма підсумкового семестрового контролю: іспит у формі усної перевірки знань.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (Модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота № 1	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	5	15	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (Модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота	Модульна контрольна	Сума
---	---------------------	------

						робота № 2	
T6	T7	T8	T9	T10	T11	50	100
15	5	5	5	15	5		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Кількість	Максимальна кількість балів
Практичні (семінарські) заняття	15	40
Аналіз тексту	2	10
Модульна контрольна робота	2	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Історія старослов'янської і церковнослов'янської писемності» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів визначених навчальною частиною в межах годин, які відведені на практичні заняття. До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі, які виконали усі види практичних завдань. До початку модульної контрольної роботи здобувачі мають мати поточні підсумкові бали за практичні заняття та самостійну роботу. Максимальна кількість балів, одержаних під час контрольної роботи становить 50 балів.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає надання відповідей на тести та теоретичні питання. Робота містить 5 тестів, за кожен правильну відповідь з яких здобувач отримує по 1 балу (разом 5 балів), два теоретичних запитання, які максимально оцінюються по 15 балів за кожне (разом 30 балів), комплексне практичне завдання (максимальна оцінка 15 балів).

Перескладання підсумкового модульного контролю здобувачами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Якщо здобувач набрав 60 і більше балів, то іспит може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю на момент оголошення результатів. У разі, якщо здобувач бажає поліпшити свою оцінку, він складає іспит за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому в підсумковій оцінці не враховуються накопичені бали.

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модульна контрольна робота 1		Модуль контрольна робота 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Тести	5	5	5	5

Комплексне теоретичне питання	2	30	1	30
Практичне завдання	3	15	3	15
Разом		50		50

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81
D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35–59
F	Незадовільно		0–34

За результатами модульного контролю визначається підсумкова рейтингова оцінка. Оцінка за іспит визначається залежно від рейтингового балу. Загальна кількість балів, яку може отримати здобувач, – 100 балів. Вони досягаються шляхом сумування результатів оцінок за всі види робіт. Здобуті бали переводяться також в оцінку за чотирибальною національною шкалою.

Оцінку «відмінно» (90–100 балів, A) заслуговує здобувач, який усебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку «добре» (82–89 балів, B) заслуговує здобувач, який повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «добре» (74–81 бал, C) заслуговує здобувач, який у загальному роботу виконав, але відповідає на іспиті з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64–73 бали, D) заслуговує здобувач, який знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його в майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60–63 бали, E) заслуговує здобувач, який володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання й використання його в майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35–59 балів, FX) виставляється здобувачу, який виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (0–34 бали, F) виставляється здобувачу, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

До складання іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, у яких підсумкова модульна оцінка за семестр становить не менше 35 балів і, яким зараховано всі види робіт за цей семестр.

Здобувач вищої освіти, підсумкова рейтингова оцінка якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити її до початку підсумкового семестрового контролю під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. Інакше здобувач не допускається до складання іспиту і в нього виникає академічна заборгованість.

Іспит з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не скласти, якщо він успішно пройшов усі модульні контролі та його влаштовує підсумкова модульна оцінка. Здобувачі вищої освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить від 35 до 59, іспит складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на іспиті рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання іспиту оцінка не може бути менша за підсумкову оцінку, яку він отримав за результатами модульних контролів.

Іспит проходить в усній формі. На іспит виносяться теоретичні, практичні завдання в обсязі навчального матеріалу. Оцінювання результатів навчання на іспиті здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за іспит заноситься у відомість обліку успішності.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Вступ та фонетика

Тема 1. Культурно-історичні передумови виникнення старослов'янської мови. Діяльність святого Кирила і Мефодія у Моравії. Святий Кирило і Мефодій та Україна: міфи і реальність. Діалектна основа старослов'янської мови.

Тема 2. Старослов'янські азбуки.

Проблема авторства і давності старослов'янських азбук. Числове і звукове значення букв кирилиці. Діакритичні знаки.

Тема 3. Система вокалізму і консонантизму старослов'янської мови.

Загальна характеристика голосних старослов'янської мови. Методика визначення позиції голосних ь і ъ. Загальна характеристика приголосних старослов'янської мови. Складотворчі сонорні звуки в старослов'янській мові та методика їх визначення.

Тема 4. Закон відкритого складу.

Тенденція до висхідної звучності складів. Монофтонгізація дифтонгів. Зміна дифтонгічних сполучень «голосний + m, n». Рефлексація сполук *tort, *tolt, *tert, *telt, *ort, *olt.

Тема 5. Пом'якшення приголосних з *j.

Доля звукосполук *zj, *sj, *nj, *rj, *lj, «губний + *j», перше перехідне пом'якшення, друге перехідне пом'якшення; рефлексація звукосполук *gv, *kv, *dj, *tj. Зміни у групах приголосних.

Модуль 2. Морфологія

Тема 6. Іменник.

Категорія роду та методика визначення роду старослов'янських іменників. Детермінативи. Давні основи старослов'янських іменників та методика їх визначення. Відмінювання старослов'янських іменників.

Тема 7. Займенник.

Розряди займенників. Безродові займенники. Родові займенники.

Тема 8. Прикметник.

Значеннєві розряди прикметників, їх творення. Короткі та повні прикметники. Невідмінювані прикметники. Ступені порівняння прикметників.

Тема 9. Числівник.

Кількісні числівники. Порядкові числівники. Збірні числівники. Дробові числівники.

Тема 10. Дієслово.

Основи дієслова. Класи дієслів. Час дієслова. Категорія способу.

Тема 11. Прислівник. Службові частини мови.

Відіменні прислівники. Відзайменникові прислівники. Прийменник. Сполучник і сполучне слово. Частка. Вигук.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	п	с.р.		л	п	с.р.
Модуль 1. Вступ та фонетика								
Тема 1. Культурно-історичні виникнення старослов'янської мови.	16	4	4	8	10	2		8
Тема 2. Старослов'янські азбуки.	9	2	2	5	8			8
Тема 3. Система вокалізму і консонантизму старослов'янської мови.	9	2	2	5	8			8
Тема 4. Закон відкритого складу.	9	2	2	5	10	2		8
Тема 5. Пом'якшення приголосних з *j.	9	2	2	5	10	2		8

Усього годин за модуль 1	48	12	12	24	46	6		40
Змістовий модуль 2. Морфологія								
Тема 6. Іменник	18	4	4	10	18	4		14
Тема 7. Займенник	8	2	2	4	12	2		10
Тема 8. Прикметник	8	2	2	4	12	2		10
Тема 9. Числівник	8	2	2	4	12			10
Тема 10. Дієслово	22	6	6	10	12	2		10
Тема 11. Прислівник. Службові частини мови	8	2	2	4	12			10
Усього годин за модуль 2	72	18	18	36	74	10		64
Усього годин	120	30	30	60	120	16		104

6.3. Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Культурно-історичні передумови виникнення старослов'янської мови	4	
2	Старослов'янські азбуки	2	
3	Система вокалізму і консонантизму старослов'янської мови	2	
4	Закон відкритого складу	2	
5	Пом'якшення приголосних з *j	2	
6	Іменник	4	
7	Займенник	2	
8	Прикметник	2	
9	Числівник	2	
10	Дієслово	6	
11	Прислівник. Службові частини мови	2	
5	Усього годин	30	

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Теорії виникнення старослов'янської мови. Опрацюйте літературу: Півторак Г. П. Старослов'янська мова. <i>Енциклопедія історії України: у 10 т.</i> Київ: Наукова думка, 2003–2019.	8	8

	Zifer G. On the historicity of old church Slavonic. http://www.centerslo.net/files/File/simpozij/sim20/ziffer.pdf Складіть таблицю з описом основних теорій виникнення старослов'янської мови.		
2	Праслов'янська мова в дослідженнях учених. Опрацюйте літературу: Тимко-Дітко О., Юсип-Якимович Ю. Історична граматика української мови, 1. Zagreb, 2017; Бошковић, Р. Основи упорядне граматики словенских језика. Фонетика, морфологија, грађење речи, Београд, 2000. Оберіть ученого, який досліджував праслов'янську мову, і підготуйте реферат про його діяльність.	5	8
3	Виникнення писемності в слов'ян: розбіжності теорій. Опрацюйте літературу: Жуковська А. П. Гіпотези і факти про давньоруську писемність. Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI–XVII ст. Київ, 1981; Свешников І. Звенигородські грамоти на бересті. <i>Дзвін</i> . 1990. № 6, С. 128; Абрамович Д. Києво-Печерський Патерик. Київ, 1991, с. 46, 49. Наведіть основні аргументи, які підтверджуватимуть теорію виникнення писемності у слов'ян, що, на вашу думку, є найпереконливішою.	5	8
4	Легенди та наукові факти про Кирила та Мефодія. Опрацюйте літературу: Оленич Я. Кирило-мефодіївська проблематика у наукових працях галицьких учених XIX ст. https://old.istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/40/48.pdf ; Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. 2-ге вид. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2002, 154 с. Підготуйте повідомлення на тему: «Цікаві факти про життя і діяльність Кирила і Мефодія».	5	8
5	Пам'ятки старослов'янської писемності на глаголиці. Опрацюйте літературу: Німчук В. Глаголичні пам'ятки. <i>Енциклопедія історії України</i> : у 10 т. Київ : Наукова думка, 2004. Т. 2: Г– Д; Чмир О. Давні слов'янські азбуки-графіті: місце у кирило-мефодіївській традиції. ПС. Вип. 51. Львів, 2000. С. 331–334.	5	8
6	Пам'ятки старослов'янської писемності на кирилиці. Опрацюйте літературу: Любашенко В. Церковні рукописи Галицько-Волинської Русі XII–XIV ст.: спроба узагальнення. https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/k-doba_4/05-liubaschenko.pdf ; Ясіновська О. Катени як жанр герменевтичної літератури: візантійська традиція і слов'янська рецепція (на прикладі Крестинопольського Апостола XII століття) <i>Княжа доба: історія і культура</i> . Львів, 2011. Вип. 3. С. 72.	10	14
7	Зробити графічний аналіз пам'ятки IX ст.	4	10
8	Зробити графічний аналіз пам'ятки X ст.	4	10
9	Зробити фонетичний аналіз пам'ятки IX ст.	4	10
10	Зробити фонетичний аналіз пам'ятки X ст.	10	10
11	Зробити морфологічний аналіз пам'ятки X ст.	4	10
	Разом	60	104

6.5. Індивідуальні завдання

До індивідуальної роботи у процесі вивчення навчальної дисципліни належать творчі й індивідуальні навчально-дослідні завдання, зокрема: виконання вправ різного рівня складності, виконання додаткових вправ із збірників і за матеріалами методичних розробок, виконання тестових завдань, порівняльна характеристика вивчених явищ, аналіз мовних змін, конспект найновіших наукових статей, написання рефератів.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: офісні додатки, сайт електронного навчання УжНУ (<https://e-learn.uzhnu.edu.ua/>), Google Meet.

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Негер О. Історія старослов'янської і церковнослов'янської писемності: методичний посібник для студентів 1 курсу філологічного факультету. Ужгород, 2023.
2. Белей Л. Курс старослов'янської мови: Вступ. Писемність. Пам'ятки. Лексикологія. Тексти. Ч. I. Ужгород, 2012. 137 с.
3. Белей Л. Не минаючи ані титли... Лінгвобіографія старослов'янської мови. Київ: Темпора, 2015. 256 с.
4. Скаб М. Церковнослов'янська мова української редакції: Історія виникнення та функціонування, графіка, орфографія, фонетика, лексика. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2014. 340 с.
5. Скаб М. В. Церковнослов'янська мова української редакції: морфологія, синтаксис, історія перекладів та виправлень. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2018. 284 с.
6. Царалунга І. Б. Старослов'янська мова: навчальний посібник. Львів: «Новий Світ», 2000, 2007. 186 с. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4579>

Допоміжна література

7. Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. Львів: Свічадо, 2001. 332 с.
8. Біленька-Свистович Л. В., Рибак Н. Р. Церковнослов'янська мова: підручник зі словником: понад 3500 слів. Київ: Криниця, 2000. 335 с.
9. Брайчевський М. Ю. Походження слов'янської писемності. Київ: Академія, 2002. 154 с.
10. Вегеш А., Лавер О. Видатний учений із серцем публіциста. Любомир Белей [Електронний ресурс]: до 60-річчя від дня народж.: біобібліогр. покажч. Ужгород, 2022. С. 6–12.
11. Висоцький С. О. Писемність. Освіта. Історія української культури. Київ, 2001. Розділ 9. Київська Русь. URL: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult.htm>
12. Гнатюк Л. П. Старослов'янська мова. Практикум: навч. посіб. для студентів філологічних спеціальностей. Київ, 2015. 249 с.
13. Громик Ю. В. Старослов'янська мова. Фонетика: Зб. тест. завд. для студ. філолог. спец. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 54 с.

14. Громик Ю. В. Старослов'янська мова. Збірник вправ та завдань: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 188 с.
15. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред. та ін.)]. Київ: Наукова думка, 1982–1989. Т. 1–6.
16. Куземська Г. Якою мовою молилася давня Україна: Правила української транслітерації церковнослов'янських текстів. Київ: КЖД «Софія», 2012. 112 с.
17. Леута О. І., Гаврилюк О. Р. Старослов'янська мова: навчально-методичний комплекс для студентів філологічних спеціальностей. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 300 с.
18. Майборода А. В., Коломієць Л. І. Старослов'янська мова. Збірник вправ і завдань. Київ: Вища школа, 1992. 166с.
19. Мельник Я., Лазарович О. Церковнослов'янська мова: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Третяк І. Я., 2012. 252 с.
20. Мозер М. Причинки до історії української мови. Монографія. Вінниця: Нова Книга, 2011. 848 с.
21. Наєнко Г. Українська редакція церковнослов'янської мови в парадигмі сучасної лінгвістики. URL: <https://journals.pan.pl/Content/125857/PDF/2022-04-SOR-05.pdf>
22. Нариси з морфології старослов'янської мови східнослов'янських пам'яток XI–XIII ст. / за ред. В. В. Німчука. Київ: Вид. дім Д. Бураго, 2008. 192 с.
23. Німчук В. В. Хрестоматія з історії української мови X–XIII ст. Київ–Житомир: 2015. 349 с.
24. Німчук В. В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Інститут української мови, 1995. 35 с.
25. Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови: У 4 т. Вінніпег; Канада: Волинь, 1979–1995. URL: https://archive.org/details/etym-sem-slovnnyk/I_A-D/
26. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови: Костянтин і Мефодій: Їх життя та діяльність: Іст.-літ. Монографія. Вінніпег: Волинь, 1970. Т. 1, ч. 1. 324 с.; Т. 2, ч. 2. 400 с.
27. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови. Фонетика церковнослов'янської мови. Варшава, 1927, Т.3. 455 с.
28. Огієнко І. Повстання азбуки і літературної мови в слов'ян. Вінніпег, 1976.
29. Огієнко І. Костянтин і Мефодій, їх життя та діяльність: у 2-х т. Варшава, 1927–1928. Т. 1. 324 с.; Т. 2. 400 с.
30. Скаб М. В. Основні правила української вимови церковнослов'янського тексту. *Богословський вісник*: зб. наук. праць. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2010. № 3. С. 112–122.
31. Скаб М. Термінологічні проблеми церковнослов'янської мови. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Мовознавство*. Вип. П(24) 2014. С. 243–248.
32. Скляренко В. Г. До питання про «руські письмена» в житті Костянтина Філософа. *Мовознавство*. 2014. № 2. С. 3–14.
33. Станівський М. Ф. Старослов'янська мова. Львів: Вид-во Львівського університету, 1964. 470 с.
34. Флайер М. Четверта палаталізація задньоязикових приголосних в українській мові: Північноукраїнські говори. *Мовознавство*. 1992. № 1. С. 3–10.
35. Франко І. Святий Климент у Корсуні. Причинок до історії старохристиянської легенди. *Франко І. Зібр. тв.: у 50-ти т.* Т. 34. С. 265.

36. Чучка П. П. Початки писемності на Закарпатті: гіпотези, вигадки і факти. *Культура українських Карпат: традиції і сучасність*. Матеріали міжнародної наукової конференції (Ужгород, 1–4 вересня 1993 р.). Ужгород: Гражда, 1994. С. 47 – 61.
37. Юсип-Якимович Ю. В. Старослов'янська мова. Модульний курс: навчальний посібник. Київ: Знання, 2009. 279 с.
38. Moszyński L. Wstęp do filologii słowiańskiej. Warszawa: Wyd-wo naukowe PWN, 2006. 410 s.
39. Štec M. Cirkevná slovančina. Prešov, 2005. 464 s.
40. Večerka R. Staroslověnština. Praha: SPN, 1984. 232 s.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

41. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка–Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2007. 528 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0002333>
42. Енциклопедія українознавства: <http://izbornyk.org.ua/encycl/eu.htm>
43. Огієнко І. Пам'ятки старослов'янської мови X – XI віків. Історія церковнослов'янської мови Том 5. Найважливіші пам'ятки церковнослов'янської мови. Варшава: Друкарня Синодальна, 1929. 493 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ohiyenko_Ivan/Pamiatky_staroslovianskoi_movy_X_XI_vikiv_Istorii_tserkovnoslovianskoi_movy_Tom_5/
44. Півторак Г. П. Старослов'янська мова. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 826–944 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Staroslovianska_mova
45. Русанівський В. М. Старослов'янська мова. *Українська мова: енциклопедія* / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 640–641. URL: <https://archive.org/details/UkrMovEnts/page/640/mode/1up>
46. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>